

"(Alleme), bu kelimenin ihtiyar edilmesi ilmin uluvvü kadrine ve kadrinin yüksek derecesine,.. Fakat felâsifeya göre harikalar ervahı harikanın fiilidir... Arzedilen eşya olduğu halde, zamirin esmaya rücuundan,.. Ehl-i sünnetin mezhebine işarettir."

عَلَّمَ Bu kelimenin ihtiyar edilmesi, ilmin ulüvv-ü kadrine ve kadrinin yüksek derecesine ve hilâfete mihver olduğuna işarettir."

"Âdem'e eşyanın isimlerini öğretti." ayetinde, insanı yücelten şeyin ilim ve talim olduğuna işaret ediliyor. Yani insanın meleklerden üstünlüğü ilim ile tescil ediliyor. Bu da ilmin ne kadar kıymetli bir meta ve üstünlük sebebi olduğuna işaret ediyor. İnsanı kainata halife yapan sır insanın potansiyel ilmi üstünlüğüdür. İnsan bu potansiyeli iman ve İslam terbiyesinde işletirse, kainata her bakımdan efendi ve halife olur.

"Ve keza, esmânın tevkîfine, yani Şâri' tarafından bildirilmiş olduğuna remzdir. Zaten esmâ ile müsemmeat arasında takip edilen münasebât-ı vaz'îye, bunu teyid ediyor."

Hazreti Adem (as)'a bizzat isimleri bildiren ve talim ettiren Allah'tır. İsimler ile isimlerin işaret ettiği nesne ve objeler arasındaki ilişki, insanın akli ile çözebileceği bir durum değildir. İnsanlık yüz bin yıl düşünse ve uğraşsa Allah'ın ikram ve lütuf olarak bildirdiği isimler ile isimlerin müsemmaları olan objeler arasında ilgi ve alakayı bulamazdı.

"Ve keza, mu'cizenin vasıtasız Allah'ın fiili olduğuna imadır. Fakat felâsifeye göre harikalar, ervah-ı harikanın fiilidir."

Hazreti Adem (as) olsun başka nebilerin mucizeleri olsun, bütün mucizeler doğrudan Allah'ın fiil ve icraatlarıdır. Araya kutsal ruh ve akıl gibi vasıtaların girmesine lüzum ve gerek yoktur. Felsefedeki on akıl, ve spiritüalizm (ruhçuluk) gibi düşünceler bu

gibi harika halleri direkt Allah'a değil de, aradaki bir takım putlaştırdıkları kavramlara veriyorlar. Üstad Hazretleri burada onlara işaret ediyor.

مُ hilâfeti irade edilen ve Âdem ismiyle tesmiye edilen küre-i arzın sahibi şahs-ı mâhuttur. İsminin tasrihi, teşrif ve teşhiri içindir."

Adem ismi bir şahsa değil, insanlığın umumuna işaret eden özel bir terimdir. Adem denilince, umum insanlık akla gelir. Hilafet sadece Hazreti Adem (as) ve onun dönemine özgü bir hakikat değil daha sonra gelecek bütün nübüvvet ekolünü de içine alan geniş ve kuşatıcı bir kavramdır.

إِسْمٌ اسم ve sıfat ve hâsiyet gibi eşyayı birbirinden ayırıp temyiz ve tayin eden alâmet ve nişanlardır; yahut insanlar arasında münkasım olan lügatlardır."

İsim ve sıfatlar, eşyanın kendine ait hususiyetleri belirgin hale getirmek için konulan sembol ve alametlerdir. Mesela elma ismi, elma ile işaret edilen objeye bir alamet olup sair meyvelerden farklı olduğuna işaret eden bir ayırıcı isimdir. Nasıl temyiz ve tefrik için her insana bir isim ve soy isim veriliyor ise, eşyaya da aynı manada temyiz ve tefrik için isim ve sıfatlar takılmış ki, insanlık için kolaylık olsun.

عَرَضَهُمْ Arz edilen eşya olduğu halde, zamirin esmaya rücûundan, ismin ayn-ı müsemmâ olduğuna kail olan Ehl-i Sünnetin mezhebine işarettir."(1)

Cenâb-ı Hakk'ın **ayni, gayri, ne ayni ne de gayri** olmak üzere üç çeşit sıfatı vardır.

Ayni sıfatlar: Allah'ın tenzihi ve selbi sıfatlarına denir. Bunlar **vücûd, kıdem, beka, muhâlefetün lil-havâdis, kıyâm bi-nefsihî, vahdâniyet**dir. Bu sıfatlar Allah hakkında câiz olmayan mâna ve halleri bertaraf etmek için tedbir amaçlı konulmuş vasıflardır. Bu tenzihi sıfatlar iş ve icraat yapmazlar, onun için Allah'ın Zât-ı Akdes'inin aynı kabul edilmişlerdir. Yani bu sıfatlar Allah'ın zâtının aynısıdır, başka bir mâna ve gayrılık ifâde etmezler.

Mesela; **vücûd** sıfatı Allah'ın zâtının varlığını ifâde eden bir sıfattır. Zıt mana olan ademi, yani yokluğu bertaraf eder. **Kıdem**, başlangıçtan münezze olmasını

gösterir. **Bekâ** ise, sonu olmamayı ifâde eder. Bu sıfatlar mevcut ve fâil değillerdir, bir kudret, bir irâde gibi varlıkları ve tasarrufları yoktur.

“İsmin ayn-ı müsemmâ olduğuna kail olan Ehl-i Sünnetin mezhebine işarettir.”sözü, Allah’ın aynı sıfatlarına işaret ediyor. İsim, müsemmanın kendisi olabilir: Allah Teâlâ hakkında «**O zat ve mevcuttur!**» dememiz gibi.

Bunun dışında olan gayri ve ne ayni ne de gayri olan sıfatlara bu cümleyi sarf edemeyiz. Mesela Allah’ın zatına **Rezzak** diyemeyiz, ama rızık veren diyebiliriz. Ya da Allah ilim ve kudrettir, diyemeyiz ama **Alim** ve **Kadir** diyebiliriz. Yani Allah’a ilim ve kudret sahibi demekle, doğrudan ilim ve kudret demek arasında çok azim bir fark vardır. İsim müsemmanın aynıdır, formülünü sadece aynı sıfatlara yani selbi sıfatlara sarf edebiliriz.

Gayri isim ve sıfatlar , Allah’ın fiili olan sıfatlarına denir. Bu fiili sıfatların ise miktarı ve sınırı yoktur.

Bu fiili sıfatların çokluğu ise, Allah’ın kudret sıfatının muhtelif mevcudattaki muhtelif tecelliyatından ibarettir. Mesela; Allah’ın kudret sıfatı bir çekirdeğin açılmasında tecelli ederken **Fettâh** nâmını alıyor, bir canlının ölümünde **Mûmit** ismini alıyor, bir hayat bahşederken **Muhyî** ismini alıyor, canlılara rızık verirken **Rezzâk** nâmını alıyor ve hâkeza.

Ne ayni, ne de gayri olan sıfatlar ise, Allah’ın Zâti ve Sübûti olan sıfatlarına denir. Bunlar **hayât, ilim, irâde, kudret, tekvin, sem, basar** ve **kelâm**’dır. Bu sıfatlar kâinatta iş ve icraat gören ve tasarruf ve tecellileri olan hakîki ve etken sıfatlardır. Bu sıfatlar selbi ve gayri sıfatlar gibi mâneviye ve tenzihi sıfatlar değildirler. Allah’ın zâtından başka mâna ve esasları olan, ama ondan da müstakîl ve bağımsız olmayan sıfatlardır. Onun için ne ayn, ne gayr mânasını ifâde eden Allah’ın Zât-ı Akdes’ine zâid ve Onunla kâim sıfatlar denilmiştir. Bu sıfatlar ne O’dur, ne de Onsuz olabilir.

(1) bk. [İşârâtü'l-İ'câz - Bakara Sûresi, 31-33. Ayetler Tefsiri.](#)